

Вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»
Юридичний факультет
Кафедра публічного та приватного права

ЗАТВЕРДЖЕНО

Декан юридичного факультету

Наталія ВЕСЕЛОВСЬКА

РОБОЧА ПРОГРАМА

МЕДИЧНЕ ПРАВО

(назва навчальної дисципліни)

підготовки	<u>першого (бакалаврського) рівня вищої освіти</u> (назва рівня вищої освіти)
галузі знань	<u>D «Бізнес, адміністрування та право»</u> (шифр і назва галузі знань)
спеціальності	<u>D8 «Право»</u> (код і найменування спеціальності)
освітньо-професійної програми	<u>«Право»</u> (назва освітньо-професійної програми)
тип дисципліни	<u>вибіркова навчальна дисципліна</u>

2025 рік

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми

Ірина КОЗАКОВА

РЕКОМЕНДОВАНО:

Кафедрою публічного та приватного права
протокол № 1
від «29» серпня 2025 року

Завідувач кафедри

Ірина КОЗАКОВА

Укладач: *Курилюк Юрій Богданович*, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри теорії та історії держави і права.

1. Опис навчальної дисципліни

Мова навчання: українська

Статус дисципліни: вибіркова

Передумови вивчення навчальної дисципліни: вивчення вибіркової дисципліни «Медичне право» доцільне після оволодіння здобувачами вищої освіти знаннями з теорії держави і права, конституційного права України (в частині конституційного права на охорону здоров'я та медичну допомогу), загальної та особливої частин цивільного права (зокрема інститутів особистих немайнових прав, що забезпечують захист життя та здоров'я особи, й теорії договірних зобов'язань), адміністративного права й трудового права (в частині регулювання праці медичних працівників) та кримінального права України (щодо відповідальності за правопорушення проти життя та здоров'я особи); юридичної деонтології, соціології та юридичної психології для розуміння деонтологічних та етичних засад біоетики, специфіки психологічної взаємодії у системі правовідносин «лікар – пацієнт»; логіки та критичного мислення; а також інформаційних технологій в юридичній діяльності.

Предмет вивчення навчальної дисципліни «Медичне право» є суспільні відносини, що виникають у сфері забезпечення прав пацієнтів та медичних працівників, організації та здійснення медичної діяльності, надання медичної допомоги та медичних послуг; правове регулювання проведення медичних експериментів, репродуктивних технологій, трансплантації органів та тканин, клінічних випробувань і правових засад біоетики; нормативно-правове забезпечення функціонування системи охорони здоров'я та її реформування; а також юридичні механізми та матеріально-процесуальні інститути захисту прав суб'єктів медичних правовідносин і притягнення до цивільної, адміністративної, дисциплінарної та кримінальної відповідальності за медичні правопорушення в Україні та в умовах європейської інтеграції.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ECTS).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Медичне право» є формування у майбутніх правників системи фундаментальних знань і практичних навичок щодо правового регулювання медичної діяльності, забезпечення та захисту прав суб'єктів медичних правовідносин, а також оволодіння механізмами юридичної відповідальності за дефекти надання медичної допомоги в умовах сучасних біоетичних і технологічних викликів.

Основним завданням навчальної дисципліни «Медичне право» є ознайомлення здобувачів із понятійно-категоріальним апаратом, джерелами та принципами медичного права як комплексної юридичної галузі; аналізування змісту, гарантій реалізації та механізмів захисту прав і обов'язків пацієнтів та медичного персоналу; дослідження специфіки правового регулювання новітніх напрямів біомедицини, трансплантології, допоміжних репродуктивних технологій та сурогатного материнства; вивчення правових режимів медичної таємниці, інформованої згоди на медичне втручання та умов юридичної відповідальності за професійні помилки лікаря; а також відпрацювання практичних навичок правового аналізу медичної документації, складання договорів про надання медичних послуг, претензій, скарг та позовних заяв у сфері захисту прав пацієнтів, і застосування міжнародних стандартів захисту прав людини у галузі охорони здоров'я.

3. Компетентності та заплановані результати навчання

Дисципліна «Медичне право» забезпечує набуття здобувачами освіти наступних компетентностей і програмних результатів:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК02	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК03	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК11	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
ЗК12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.
ЗК14	Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
ЗК16	Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК03	Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.
СК07	Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.
СК09	Здатність використовувати бази даних органів юстиції та інформаційні технології необхідні під час здійснення юридичної діяльності.
СК10	Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.
СК11	Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.
СК12	Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.
СК14	Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН05	Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.
ПРН06	Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.
ПРН12	Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.
ПРН13	Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.
ПРН15	Вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.
ПРН18	Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.
ПРН20	Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.
ПРН22	Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Обсяг у годинах											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	сем.	пз	лаб.	с. р		л	сем.	пз	лаб.	с. р
Тема 1. Предмет, метод та джерела медичного права	12	2	4			6	15	1	2			12
Тема 2. Державний механізм управління у сфері охорони здоров'я	14	2	4			8	15	1	2			12
Тема 3. Правовий статус пацієнтів та його гарантії	14	2	4			8	15	1	2			12
Тема 4. Правовий статус медичних та фармацевтичних працівників	14	2	4			8	15	1	2			12
Тема 5. Договірні відносини та фінансове забезпечення у медицині	16	4	4			8	15	1	2			12
Тема 6. Правове регулювання надання спеціальних видів медичної допомоги	16	4	4			8	15	1	2			12
Тема 7. Біоетика, медична генетика та право	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 8. Цифровізація медицини та захист персональних даних	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 9. Цивільно-правова та адміністративна відповідальність у медицині	18	4	6			8	16	1	1			14
Тема 10. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері охорони здоров'я	18	4	6			8	16	1	1			14
Усього годин	150	28	44	0	0	78	150	10	16	0	0	124

5. Зміст програми навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет, метод та джерела медичного права

Медичне право як комплексна галузь у системі права України: теоретичні засади та генезис. Об'єкт та предмет правового регулювання; методи владних приписів та автономії волі. Джерела медичного права в Україні. Міжнародно-правові акти та практика ЄСПЛ як джерело регулювання медичних відносин. Співвідношення медичного права з іншими галузями права.

Тема 2. Державний механізм управління у сфері охорони здоров'я

Система органів державного управління. Організаційно-правові форми закладів охорони здоров'я та їхній правовий статус. Державний контроль та нагляд за дотриманням ліцензійних умов та стандартів медичної допомоги. Правові засади акредитації та сертифікації в системі охорони здоров'я. Правове регулювання санітарно-епідемічного благополуччя населення.

Тема 3. Правовий статус пацієнтів та його гарантії

Поняття пацієнта як суб'єкта права та система його конституційних прав у сфері медицини. Право на інформацію про стан здоров'я та лікарська таємниця. Інформована згода на медичне втручання: правова природа, форми та процедура отримання. Правові засади вибору лікаря та методу лікування. Судові та позасудові механізми захисту прав пацієнтів.

Тема 4. Правовий статус медичних та фармацевтичних працівників

Професійні права, обов'язки та соціальні гарантії медичного персоналу. Правові вимоги до зайняття медичною і фармацевтичною діяльністю. Допуск до професійної діяльності медичного (фармацевтичного) працівника. Юридичні межі та ризики у медичній діяльності. Медичне самоврядування.

Тема 5. Договірні відносини та фінансове забезпечення у медицині

Договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій. Цивільно-правові договори про надання платних медичних послуг. Медичне страхування. Державно-приватне партнерство в галузі охорони здоров'я. Правовий режим використання благодійної допомоги та грантів у медичних закладах.

Тема 6. Правове регулювання надання спеціальних видів медичної допомоги

Правові аспекти трансплантології: презумпції згоди, донорство та етичні комісії. Юридичний режим допоміжних репродуктивних технологій та сурогатного материнства. Правові основи психіатричної допомоги та примусові заходи медичного характеру. Правові регламенти надання екстреної та паліативної допомоги. Правове регулювання обігу наркотичних засобів та прекурсорів у медичних цілях.

Тема 7. Біоетика, медична генетика та право

Правові засади проведення клінічних випробувань лікарських засобів. Біоетичні стандарти та юридичні обмеження в галузі генної інженерії та клонування. Правовий статус ембріона та правове регулювання абортів і стерилізації. Юридичні проблеми зміни статі та захист прав осіб із гендерною дисфорією. Світовий досвід евтаназії та пасивної допомоги у вмиранні.

Тема 8. Цифровізація медицини та захист персональних даних

Правовий режим функціонування електронної системи охорони здоров'я. Юридичне забезпечення телемедичних технологій та дистанційного консультування. Правовий захист персональних даних пацієнтів у медичних інформаційних системах. Кібербезпека в охороні здоров'я. Правовий статус цифрових медичних записів та електронних рецептів.

Тема 9. Цивільно-правова та адміністративна відповідальність у медицині

Поняття і правова регламентація лікарської помилки та нещасного випадку. Підстави й умови цивільно-правової відповідальності закладу за шкоду здоров'ю пацієнта. Відшкодування моральної шкоди в медичних правовідносинах (судова практика). Адміністративні делікти у сфері охорони здоров'я. Процесуальні особливості призначення і проведення судово-медичної експертизи.

Тема 10. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері охорони здоров'я

Неналежне виконання професійних обов'язків медичним працівником. Незаконна лікувальна діяльність та порушення прав пацієнта. Відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації. Незаконне розголошення лікарської таємниці: кримінально-правовий аспект. Запобігання корупції в медичній сфері.

6. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Предмет, метод та джерела медичного права	2	1
2	Тема 2. Державний механізм управління у сфері охорони здоров'я	2	1
3	Тема 3. Правовий статус пацієнтів та його гарантії	2	1
4	Тема 4. Правовий статус медичних та фармацевтичних працівників	2	1
5	Тема 5. Договірні відносини та фінансове забезпечення у медицині	4	1
6	Тема 6. Правове регулювання надання спеціальних видів медичної допомоги	4	1
7	Тема 7. Біоетика, медична генетика та право	2	1
8	Тема 8. Цифровізація медицини та захист персональних даних	2	1
9	Тема 9. Цивільно-правова та адміністративна відповідальність у медицині	4	1
10	Тема 10. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері охорони здоров'я	4	1
Усього годин		28	10

7. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Предмет, метод та джерела медичного права	4	2
2	Тема 2. Державний механізм управління у сфері охорони здоров'я	4	2
3	Тема 3. Правовий статус пацієнтів та його гарантії	4	2
4	Тема 4. Правовий статус медичних та фармацевтичних працівників	4	2
5	Тема 5. Договірні відносини та фінансове забезпечення у медицині	4	2
6	Тема 6. Правове регулювання надання спеціальних видів медичної допомоги	4	2
7	Тема 7. Біоетика, медична генетика та право	4	1
8	Тема 8. Цифровізація медицини та захист персональних даних	4	1
9	Тема 9. Цивільно-правова та адміністративна відповідальність у медицині	6	1
10	Тема 10. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері охорони здоров'я	6	1
Усього годин		44	16

8. План семінарських занять

Тема 1. Предмет, метод та джерела медичного права

Мета: системне засвоєння знань про теоретичні засади та генезис медичного права як комплексної галузі, об'єкт, предмет, поєднання методів владних приписів та автономії волі, а також ієрархію національних та міжнародних джерел.

Питання для обговорення:

1. Як у вітчизняній доктрині визначається поняття, предмет, об'єкт та етапи генезису медичного права?
2. У чому полягає специфіка поєднання методів владних приписів та автономії волі в регулюванні медичних відносин?
3. Як побудована система джерела вітчизняного інформаційного права та її кодифікація?
4. Як міжнародно-правові акти та прецедентна практика ЄСПЛ інтегруються в національну систему захисту прав у сфері охорони здоров'я?
5. Як Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини (Конвенція Ов'єдо) визначає загальні рамки захисту особи від неправомірних втручань?

Практичні завдання:

Задача 1. До юридичної клініки звернувся пацієнт, якому державна лікарня відмовила у безкоштовному наданні дорогочинного розхідного матеріалу для операції, посилаючись на відсутність бюджетного фінансування. Сформулюйте юридичну позицію на основі рішення Конституційного Суду України щодо тлумачення поняття «безкоштовна медична допомога».

Задача 2. Громадянин звернувся до суду з позовом проти приватної клініки, вимагаючи компенсації за те, що під час лікування лікарі використовували методику, затверджену міжнародними протоколами ЄС, але ще не інкорпоровану до національних наказів МОЗ України. Яке джерело права має пріоритет у цьому спорі та як вирішити кейс із застосуванням практики ЄСПЛ?

Тема 2. Державний механізм управління у сфері охорони здоров'я

Мета: ґрунтовне вивчення інституційної структури органів управління, організаційно-правових форм медичних закладів, засад ліцензійного нагляду, акредитації та нормативного забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя.

Питання для обговорення:

1. Як побудована система органів державного управління у сфері охорони здоров'я України?
2. Які організаційно-правові форми та правовий статус мають сучасні заклади охорони здоров'я?
3. За якими правилами здійснюється державний контроль та нагляд за дотриманням ліцензійних умов та стандартів медичної допомоги?
4. Які нормативно-правові засади, етапи та критерії регламентують акредитацію та сертифікацію в системі охорони здоров'я?
5. Які правові механізми забезпечують належне нормативне регулювання санітарно-епідемічного благополуччя населення?

Практичні завдання:

Задача 1. Під час планової перевірки Державна служба України з лікарських засобів у комунальній лікарні виявили відсутність затверджених локальних протоколів надання допомоги за трьома профілями та винесли припис про призупинення дії ліцензії на медичну практику. Оцініть правомірність дій органу контролю та визначте процедуру оскарження такого рішення.

Задача 2. Організація у сфері громадського здоров'я оскаржила рішення Головного державного санітарного лікаря регіону про запровадження локального обмежувального карантину в навчальних закладах через спалах інфекції. Визначте межі адміністративно-правових повноважень посадових осіб у сфері забезпечення епідемічного благополуччя та вирішіть спір.

Тема 3. Правовий статус пацієнтів та його гарантії

Мета: комплексне опанування конституційного статусу пацієнта, правового режиму лікарської таємниці, юридичної природи інформованої згоди та судових і позасудових форм захисту прав.

Питання для обговорення:

1. Як визначається юридичне поняття пацієнта та які його основні конституційні права у сфері медицини?
2. Які нормативно-правові межі встановлено для захисту інформації про стан здоров'я та збереження лікарської таємниці?
3. У чому полягає правова природа, форми та загальна процедура отримання інформованої згоди на медичне втручання?
4. Які законодавчі засади та обмеження визначають право пацієнта на вільний вибір лікаря та методу лікування?
5. Які особливості мають судові та позасудові механізми захисту порушених прав пацієнтів в Україні?

Практичні завдання:

Задача 1. 16-річний підліток звернувся до сімейного лікаря з вимогою не розголошувати його батькам результати проведених медичних аналізів. Лікар відмовив, посилаючись на те, що батьки є законними представниками та оплачують лікування. Вирішіть цей кейс на основі норм Цивільного кодексу України і Закону «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

Задача 2. Пацієнту провели невідкладне хірургічне втручання під час непритомного стану, викликаного ДТП, без підписання форми інформованої згоди. Після одужання пацієнт подав позов до суду через порушення його права на особисту недоторканність. Чи є дії медиків правомірними та які критерії виключення з правила інформованої згоди діють у праві?

Тема 4. Правовий статус медичних та фармацевтичних працівників

Мета: детальний аналіз професійних прав, обов'язків та соціальних гарантій медичного персоналу, умов допуску до професійної діяльності, меж юридичних ризиків та інституту медичного самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Які професійні права, обов'язки та системи соціальних гарантій встановлено для медичного та фармацевтичного персоналу?
2. Які нормативно-правові вимоги та процедури регулюють допуск до професійної діяльності медичного працівника?
3. Як визначаються юридичні межі та обґрунтований професійний ризик у медичній діяльності?
4. Які організаційно-правові засади та функції визначають інститут медичного самоврядування?
5. Як Директива ЄС про визнання професійних кваліфікацій врегульовує транскордонну мобільність та автоматичне визнання дипломів лікарів у межах Європейського Союзу?

Практичні завдання:

Задача 1. Черговий лікар приймального відділення відмовився госпіталізувати пацієнта у стані сильного алкогольного сп'яніння, який поведився агресивно та погрожував персоналу фізичною розправою. Згодом стан пацієнта погіршився на вулиці. Дайте правову оцінку діям лікаря з урахуванням професійних прав медиків на безпечні умови праці та обов'язку надання допомоги.

Задача 2. Лікар-інтерн самотійно, без нагляду керівника інтернатури, провів маніпуляцію, яка призвела до ускладнення у пацієнта. Адміністрація лікарні поклала всю матеріальну відповідальність на інтерна. Визначте правовий статус лікаря-інтерна та межі допуску до самотійної медичної діяльності.

Тема 5. Договірні відносини та фінансове забезпечення у медицині

Мета: критичне переосмислення договірних моделей у сфері охорони здоров'я, програми медичних гарантій Національна служба здоров'я України (НСЗУ), цивільно-правових контрактів на платні послуги та інститутів державно-приватного партнерства.

Питання для обговорення:

1. Яка правова природа та істотні умови договору про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій?
2. Які особливості мають цивільно-правові договори про надання платних медичних послуг приватними клініками?
3. Як побудовано нормативно-правове регулювання медичного страхування?
4. Які правові форми та механізми реалізації проєктів державно-приватного партнерства діють у галузі охорони здоров'я?
5. Який правовий режим використання та обліку благодійної допомоги, пожертв та грантів у медичних закладах?

Практичні завдання:

Задача 1. Пацієнт уклав договір про надання платних медичних послуг із пластичної хірургії. Результат операції не виправдав естетичних очікувань пацієнта, хоча медичних ускладнень чи помилок допущено не було. Пацієнт вимагає повернення коштів на підставі Закону «Про захист прав споживачів». Проаналізуйте правову природу зобов'язання лікаря (зобов'язання результату чи зобов'язання засобу) та вирішіть спір.

Задача 2. Приватна клініка, яка підписала договір із НСЗУ на надання пакету первинної допомоги, зажадала від пацієнта додаткову оплату за проведення базового аналізу крові, аргументуючи це використанням дорожчих реактивів. Клієнт поскаржився до НСЗУ. Які правові наслідки несе порушення умов договору про медичне обслуговування за програмою державних гарантій?

Тема 6. Правове регулювання надання спеціальних видів медичної допомоги

Мета: наукове дослідження правових режимів трансплантології, допоміжних репродуктивних технологій, сурогатного материнства, психіатричної допомоги та обігу підконтрольних речовин.

Питання для обговорення:

1. Які правові аспекти трансплантології: презумпції згоди, донорство та етичні комісії?
2. Який юридичний режим та процесуальний порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій та сурогатного материнства?
3. Які правові основи надання психіатричної допомоги та нормативні підстави для застосування примусових заходів медичного характеру?
4. Які правові регламенти регулюють надання екстреної та паліативної медичної допомоги?
5. Як організовано нормативно-правове регулювання обігу наркотичних засобів та прекурсорів у медичних цілях?

Практичні завдання:

Задача 1. Подружжя уклало договір сурогатного материнства. After народження дитини сурогатна матір відмовилася надати згоду на реєстрацію подружжя батьками та заявила про намір виховувати дитину самостійно. Який правовий режим встановлено в Україні для визначення походження дитини при ДРТ та як вирішити цей конфлікт?

Задача 2. До районної лікарні родичі доставили особу із явними ознаками гострого психічного розладу, яка висловлювала суїцидальні думки, проте категорично відмовлялася від госпіталізації. Лікарі помістили її до стаціонару примусово. Оцініть правомірність дій медиків на основі Закону України «Про психіатричну допомогу».

Тема 7. Біоетика, медична генетика та право

Мета: теоретичне осмислення біоетичних стандартів у клінічних випробуваннях, правових обмежень генної інженерії, статусу ембріона, юридичних проблем зміни статі та світового досвіду евтаназії.

Питання для обговорення:

1. Які правові засади проведення клінічних випробувань лікарських засобів?
2. Які біоетичні стандарти та юридичні обмеження в галузі генної інженерії та клонування?
3. Як визначається правовий статус ембріона та правове регулювання абортів і стерилізації?
4. Які юридичні проблеми зміни статі та захист прав осіб із гендерною дисфорією?
5. Які нормативно-правові моделі регулювання евтаназії та пасивної допомоги у вмиранні діють у країнах ЄС?

Практичні завдання:

Задача 1. Пацієнт дав згоду на участь у випробуванні другої фази нового онкологічного препарату. Через два тижні після початку курсу він вирішив без пояснення причин відмовитися від подальшої участі. Фармацевтична компанія заявила вимогу про стягнення з пацієнта штрафу за зрив клінічного дослідження. Які невід'ємні права має суб'єкт дослідження згідно з біоетичними нормами?

Задача 2. Особа, яка пройшла медичну процедуру корекції статевих ознак, звернулася до органів реєстрації актів цивільного стану із заявою про зміну актового запису про народження. Її відмовили через відсутність судового рішення. Проаналізуйте нормативний порядок та юридичні проблеми зміни цивільного статусу осіб із гендерною дисфорією в Україні.

Тема 8. Цифровізація медицини та захист персональних даних

Мета: спрямоване формування знань про правові режими системи охорони здоров'я eHealth, юридичне забезпечення телемедицини, кібербезпеку та захист чутливих персональних даних.

Питання для обговорення:

1. Який правовий режим функціонування електронної системи охорони здоров'я?
2. Які юридичне забезпечення телемедичних технологій та дистанційного консультування?
3. Як здійснюється правовий захист персональних даних пацієнтів у медичних інформаційних системах?
4. Які нормативні вимоги висуваються до забезпечення кібербезпеки в охороні здоров'я?
5. Який правовий статус цифрових медичних записів та електронних рецептів?

Практичні завдання:

Задача 1. Приватний лікар надіслав медичну картку пацієнта з діагнозом через звичайний незашифрований месенджер колезі для швидкої консультації без попередньої згоди клієнта. Пацієнт дізнався про це та заявив про порушення законодавства про захист персональних даних. Клініка стверджує, що це було зроблено виключно в інтересах лікування. Вирішіть цей кейс.

Задача 2. Хакери здійснили атаку на сервер eHealth лікарні, заблокувавши доступ до електронних рецептів та карток, а також вимагали викуп під погрозою оприлюднення даних. Які імперативні обов'язки покладено на володільця бази даних при виявленні кіберінциденту та які правові наслідки це тягне за собою?

Тема 9. Цивільно-правова та адміністративна відповідальність у медицині

Мета: концептуальне опанування юридичної сутності лікарської помилки, умов деліктної відповідальності медичних закладів, стягнення моральної шкоди та процесуальних правил судово-медичної експертизи.

Питання для обговорення:

1. Поняття та правова регламентація лікарської помилки та нещасного випадку.
2. Які підстави та умови цивільно-правової відповідальності закладу за шкоду здоров'ю пацієнта?

3. Як здійснюється відшкодування моральної шкоди в медичних правовідносинах на основі судової практики?

4. За які протиправні діяння у сфері охорони здоров'я передбачена адміністративна відповідальність?

5. Які процесуальні особливості призначення та проведення судово-медичної експертизи?

Практичні завдання:

Задача 1. Під час операції у тілі пацієнта залишили сторонній предмет (марлеву серветку), що виявили лише через рік під час повторного обстеження. Пацієнт подав позов про стягнення 500 000 грн моральної шкоди безпосередньо з операційного хірурга. Визначте належного відповідача у справах про деліктну відповідальність за шкоду, завдану працівником під час виконання обов'язків.

Задача 2. Суд розглядав справу про каліцтво пацієнта внаслідок введення невідповідної дози препарату. Сторона позивача надала висновок незалежного сертифікованого лікаря-експерта з клінічного профілю. Захист лікарні наполягав, що єдиним легітимним доказом у справі може бути виключно висновок комісійної судово-медичної експертизи (СМЕ). Вирішіть процесуальне питання щодо оцінки та призначення експертиз.

Тема 10. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері охорони здоров'я

Мета: аксіологічне розуміння складів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, пов'язаних із професійною діяльністю медиків, незаконною лікувальною діяльністю та заходами запобігання корупції.

Питання для обговорення:

Неналежне виконання професійних обов'язків медичним працівником.

1. Незаконна лікувальна діяльність та порушення прав пацієнта.

2. Які особливості відповідальності за порушення встановленого законом порядку трансплантації?

3. Незаконне розголошення лікарської таємниці: кримінально-правовий аспект.

4. Як реалізується стратегія запобігання корупції в медичній сфері?

Практичні завдання:

Задача 1. Лікар-акушер під час нічного чергування не з'явився на виклик акушерки до породіллі, оскільки перебував у кімнаті відпочинку. Внаслідок цього дитина народилася із важкою асфіксією, що потягло стійкий розлад здоров'я. Кваліфікуйте дії лікаря за кримінальним законодавством України (аналіз ознак статті 140 КК України).

Задача 2. Хірург державної лікарні заявив пацієнту, що проведе планову операцію з видалення грижі лише після того, як родичі внесуть 15 000 грн на вказаний ним рахунок благодійного фонду як «обов'язковий благодійний внесок на розвиток відділення». Оцініть дії лікаря крізь призму антикорупційного комплаєнсу та норм Кримінального кодексу України.

9. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Не передбачено навчальним планом	-	-
Усього годин			

10. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Не передбачено навчальним планом	-	-
Усього годин			

11.Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Предмет, метод та джерела медичного права	6	12
2	Тема 2. Державний механізм управління у сфері охорони здоров'я	8	12
3	Тема 3. Правовий статус пацієнтів та його гарантії	8	12
4	Тема 4. Правовий статус медичних та фармацевтичних працівників	8	12
5	Тема 5. Договірні відносини та фінансове забезпечення у медицині	8	12
6	Тема 6. Правове регулювання надання спеціальних видів медичної допомоги	8	12
7	Тема 7. Біоетика, медична генетика та право	8	12
8	Тема 8. Цифровізація медицини та захист персональних даних	8	12
9	Тема 9. Цивільно-правова та адміністративна відповідальність у медицині	8	14
10	Тема 10. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері охорони здоров'я	8	14
Усього годин		78	124

12.Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота – форма організації освітнього процесу, за якої здобувач вищої освіти опановує навчальну дисципліну в час, вільний від навчальних занять, під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Метою самостійної роботи з дисципліни «Медичне право» є засвоєння у повному обсязі навчальної програми, розвиток компетентностей, формування здатності бути активним учасником освітнього процесу, уміння самостійно опановувати теоретичні й прикладні знання, що спрямовані на поглиблене опрацювання правових засад медичної практики, захисту особистих немайнових прав пацієнтів та професійних прав лікарів, тлумачення нормативних умов договірного забезпечення та європейських стандартів у сфері біоетики, трансплантології й репродуктивних технологій, а також дотримання принципів академічної доброчесності й превентивних механізмів запобігання плагіату.

Самостійна робота здійснюється у формі: виконання домашніх завдань; підготовки аналітичних доповідей, есе та рефератів з обов'язковим дотриманням стандартів академічної доброчесності; роботи з актами медичного та кримінального законодавства, положеннями Конвенції Ов'єдо, європейськими директивами та узагальненнями судової практики Верховного Суду щодо лікарських помилок; доопрацювання матеріалів лекцій шляхом пошуку додаткової спеціалізованої літератури та опрацювання теоретичної бази; роботи з глобальними інформаційними мережами, цифровими реєстрами, електронними бібліотеками та науковими періодичними виданнями; опрацювання додаткової фахової літератури; складання конспектів тем, що виносяться на самостійне вивчення, а також практичного вирішення юридичних задач щодо аналізу правомірності розголошення лікарської таємниці, оформлення згоди на медичні втручання та сурогатне материнство, а також верифікації експертних висновків судово-медичної експертизи.

Всі завдання самостійної роботи поділяються на обов'язкові та вибіркові. До обов'язкових належать завдання, які студенти мають виконувати обов'язково впродовж вивчення дисципліни. Вибіркові включають альтернативні завдання, серед яких здобувач на власний розсуд обирає конкретні завдання з тим, щоб набрати необхідну кількість балів.

Нижче подано варіанти завдань для самостійної роботи здобувачів денної форми навчання, що відповідають змісту окремих тем дисципліни та поглиблюють опрацювання навчального матеріалу. Необхідно виконати один з таких варіантів:

Варіант 1.

Здійсніть детальний доктринальний огляд положень Конвенції Ов'єдо про права людини та біомедицину та визначте шляхи її повної імплементації в правове поле України.

Варіант 2.

Підготуйте реферат про організаційно-правові форми функціонування медичних закладів в Україні, виділивши правовий статус комунальних некомерційних підприємств.

Варіант 3.

Обґрунтуйте в аналітичній доповіді особливості реалізації та процесуальні межі права пацієнта на таємницю про стан свого здоров'я у випадку з неповнолітніми.

Варіант 4.

Складіть офіційну форму Інформованої добровільної згоди пацієнта на проведення комплексного хірургічного втручання відповідно до імперативних вимог закону.

Варіант 5.

Проаналізуйте норми Директиви ЄС про визнання професійних кваліфікацій в контексті регулювання транскордонної мобільності та автоматичного визнання дипломів лікарів.

Варіант 6.

Напишіть проєкт публічного договору (оферти) про надання комерційних медичних і стоматологічних послуг для приватного лікувального центру.

Варіант 7.

Сформулюйте порівняльно-правовий аналіз застосування презумпції згоди та презумпції незгоди при посмертному донорстві органів у праві України та країн ЄС.

Варіант 8.

Порівняйте європейські моделі правового регулювання евтаназії та асистованого самогубства на прикладі законодавства Бельгії та Нідерландів.

Варіант 9.

Висвітліть у формі есе особливості правового регулювання та захисту чутливих персональних даних пацієнтів в електронній системі eHealth.

Варіант 10.

Оформіть юридичну довідку щодо критеріїв розмежування матеріально-правових понять лікарської помилки, медичного делікту та нещасного випадку в судовій практиці.

Варіанти контрольної роботи (для заочної форми здобуття освіти)

Нижче подано варіанти завдань для контрольної роботи, що відповідають змісту окремих тем дисципліни та поглиблюють опрацювання навчального матеріалу. Необхідно обрати варіант та виконати наведені завдання. Вимоги до контрольної роботи: 8–12 сторінок тексту (*шрифт Times New Roman, 14 pt, міжрядковий інтервал – 1*). Слід опрацювати щонайменше 10–12 джерел. Використання сучасних наукових праць з медичного права є обов'язковим. Дотримання принципів академічної доброчесності – засадничий принцип навчання. Здійснюйте коректне цитування використаних джерел. Заборонено плагіат: текст має бути оригінальним, з власним аналітичним та методологічним осмисленням. Максимальна кількість балів за виконану контрольну роботу – 50 балів.

Варіант 1.

1. Розкрийте предмет, об'єкт, систему та етапи історичного генезису медичного права як комплексної юридичної галузі.
2. Охарактеризуйте специфіку поєднання методів владних приписів та автономії волі у сфері медичних правовідносин.

Варіант 2.

1. Проаналізуйте структуру інституційного механізму державного управління та ліцензійного контролю у сфері охорони здоров'я.
2. Висвітліть правові засади акредитації, сертифікації закладів та нормативне забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя.

Варіант 3.

1. Розгляньте зміст конституційного права особи на медичну допомогу та лікарську таємницю в Україні.
2. Окресліть юридичну природу, форми, підстави та процедуру неотримання або відкликання інформованої згоди на втручання.

Варіант 4.

1. З'ясуйте професійні права, обов'язки, ліміти юридичних ризиків та соціальні гарантії медичного й фармацевтичного персоналу.
2. Опишіть організаційну структуру, завдання та правовий статус органів медичного самоврядування.

Варіант 5.

1. Обґрунтуйте істотні умови та правову природу договорів про медичне обслуговування за програмою державних гарантій.
2. Порівняйте умови добровільного медичного страхування з цивільно-правовими договорами про надання платних медичних послуг.

Варіант 6.

1. Визначте особливості регулювання трансплантології, умов донорства та компетенції етичних комісій.
2. Проілюструйте правовий режим застосування допоміжних репродуктивних технологій та сурогатного материнства.

Варіант 7.

1. Аргументуйте нормативні підстави для надання примусової психіатричної допомоги та застосування примусових заходів.
2. Поясніть правові регламенти надання екстреної, паліативної допомоги та правила обігу прекурсорів у медичних цілях.

Варіант 8.

1. Обговоріть правові засади проведення клінічних випробувань ліків та етичні обмеження в галузі генної інженерії.
2. Критикуйте правовий статус ембріона у розрізі чинного законодавства про аборти, стерилізацію та зміну статі.

Варіант 9.

1. Сформулюйте підстави та матеріально-правові умови деліктної відповідальності медичного закладу за шкоду пацієнту.
2. Деталізуйте процесуальні особливості призначення, проведення та оцінки висновків судово-медичної експертизи.

Варіант 10.

1. Оцініть склад кримінального правопорушення неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником за статтею 140 КК.
2. Класифікуйте злочини проти прав пацієнта, незаконної лікувальної діяльності та заходи запобігання корупції в медицині.

13. Неформальна освіта (онлайн-курси та платформи)

У межах самостійної роботи здобувачам рекомендується проходження онлайн-курсів на міжнародних освітніх платформах з метою розширення професійних компетентностей та академічної доброчесності.

Рекомендовані платформи:

- Coursera (Законодавство США про охорону здоров'я: <https://www.coursera.org/learn/health-law-fundamentals>; Стенфордський вступ до питань харчування та здоров'я: <https://www.coursera.org/learn/food-and-health>; Законодавство про охорону здоров'я: <https://www.coursera.org/specializations/healthcare-law>);

- edX (Innovating in Health Care: <https://www.edx.org/learn/healthcare/harvard-university-innovating-in-health-care>; Bioethics: The Law, Medicine, and Ethics of Reproductive Technologies and Genetics: <https://www.edx.org/learn/ethics/harvard-university-bioethics-the-law-medicine-and-ethics-of-reproductive-technologies-and-genetics>; Military Healthcare Ethics: <https://www.edx.org/learn/social-science/kings-college-london-military-healthcare-ethics>).

Опрацювання зазначених онлайн-курсів не є обов'язковим і здійснюється за власною ініціативою здобувача як форма неформальної освіти. Так само не є обов'язковими саме ці курси та можуть бути пройдені інші тематичні курси, тренінги тощо.

14. Питання для підготовки до підсумкового контролю (диференційований залік)

1. Що є предметом регулювання медичного права як комплексної юридичної галузі?
2. Як у медичному праві поєднуються методи владних приписів та автономії волі?
3. Що становить ієрархічну систему джерел медичного права України?
4. Яку роль відіграє прецедентна практика ЄСПЛ у вітчизняних медичних спорах?
5. Яке значення для біомедицини має Конвенція Ов'єдо Ради Європи?
6. Як побудована система органів державного управління у сфері охорони здоров'я?
7. Який юридичний статус мають комунальні некомерційні підприємства у медицині?
8. За якими правилами здійснюється державний контроль за дотриманням ліцензійних умов?
9. Який нормативний порядок передбачено для проходження державної акредитації лікарні?
10. Які правові механізми забезпечують санітарно-епідемічне благополуччя населення?
11. Як закон дефініює юридичний статус пацієнта?
12. Які нормативно-правові межі встановлено для збереження лікарської таємниці?
13. У чому полягає правова природа інформованої добровільної згоди пацієнта?
14. З якого віку особа має право самостійно надавати згоду на медичне втручання?
15. Які існують законні підстави для медичного втручання без згоди пацієнта?
16. Які професійні права та обов'язки встановлено для медичного персоналу?
17. Які нормативні вимоги висуваються для допуску особи до лікарської діяльності?
18. Як закон визначає категорію обґрунтованого професійного ризику лікаря?
19. Що становить собою інститут медичного самоврядування?
20. Як Директива ЄС 2005/36/ЄС регулює визнання професійних кваліфікацій лікарів?
21. Яка правова природа договору про медичне обслуговування за програмою державних гарантій?
22. Які істотні умови договору про надання платних медичних послуг?
23. Як регулюється правовий режим використання благодійної допомоги у лікарнях?
24. Які особливості має нормативно-правове регулювання добровільного медичного страхування?
25. Як у законодавстві про трансплантацію співвідносяться презумпція згоди та презумпція незгоди?
26. Який юридичний режим та умови застосування допоміжних репродуктивних технологій?
27. Як закон регулює походження дитини, народженої за програмою сурогатного материнства?

28. Які правові підстави встановлено для примусової госпіталізації особи до психіатричного стаціонару?
29. Які правила регламентують обіг наркотичних засобів і прекурсорів у медичних закладах?
30. Які міжнародні стандарти регулюють проведення клінічних випробувань лікарських засобів?
31. Що становить правовий статус ембріона у медичному праві?
32. Які нормативно-правові моделі регулювання евтаназії діють у країнах ЄС?
33. Який правовий режим функціонування електронної системи охорони здоров'я?
34. Які нормативні вимоги висуваються до захисту чутливих медичних персональних даних?
35. Як у праві розмежовуються поняття «лікарська помилка» та «медичний делікт»?
36. Хто є належним відповідачем у цивільній справі про відшкодування шкоди, заподіяної лікарем?
37. За які протиправні діяння в охороні здоров'я передбачена адміністративна відповідальність?
38. Які особливості має процесуальний статус висновку судово-медичної експертизи у суді?
39. Які ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого статтею 140 КК України?
40. Як кваліфікується кримінальним законом незаконне розголошення лікарської таємниці?

15. Методи навчання

Методи навчання на лекціях: вербальний метод – подається фактичний матеріал, висвітлюються положення нормативно-правових актів тощо (лекція, дискусія, консультація, обговорення тощо); методи візуалізації (презентація, метод ілюстрації, метод демонстрацій: та інші); інші методи у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо).

Методи навчання на семінарських заняттях: вербальний метод (дискусія, співбесіда тощо); метод візуалізації (презентація, метод ілюстрації (графічний, табличний, тощо), метод демонстрацій та інші); робота з навчально-методичною літературою (рецензування, підготовка реферату, есе, доповіді тощо); робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування тощо); інформаційно-пояснювальний метод (надання інформації законодавчого, адміністративного, практичного характеру, статистичної інформації тощо); кейс-метод (обговорення проблеми реалізації норм медичного права, застосування положень законодавства, практика підготовки юридичної документації, судової практики тощо); інші методи у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо); кейс-метод (вирішення ситуацій тощо); пошуковий метод.

16. Методи оцінювання

У процесі вивчення дисципліни «*Медичне право*» використовуються такі методи оцінювання: для поточного контролю: у вигляді усного та письмового опитування, фронтального опитування, тестування, написання есе (рефератів), вирішення кросвордів, контрольна робота (для заочної форми здобуття освіти); самостійна робота, неформальна освіта (онлайн-курси та платформи) тощо.

для підсумкового контролю: проведення підсумкового контролю (усна та/або письмова відповідь, тестування тощо).

17. Засоби діагностики результатів навчання

Робоча програма передбачає застосування засобів діагностики результатів навчання за формами контролю знань:

- *поточний контроль* може передбачати застосування широкого спектру форм та методів оцінювання знань, що проводиться за кожною темою.
- *підсумковий контроль* передбачає проведення диференційованого заліку.

Завершальним етапом досягнення запланованих програмних результатів навчання з навчальної дисципліни «Медичне право» є підсумковий контроль – диференційований залік.

18. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Для оцінювання знань здобувачів вищої освіти застосовуються контрольні заходи у формі поточного та підсумкового контролю знань відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль

Види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти обираються та оцінюються викладачем за рекомендованою шкалою в залежності від особливостей навчальної дисципліни. Оцінювання окремих видів навчальної діяльності здобувача вищої освіти для дисципліни «Медичне право» відбувається за такими рекомендованими балами:

Види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти	Кількість балів (від – до)
Аудиторна робота	
Відповідь на практичному, семінарському, лабораторному занятті	1-5
Вирішення ситуаційних завдань, розв'язання задач тощо	1-5
Тестування	1-5
Ділова гра, практичний кейс тощо	1-10
Інші види аудиторної роботи*	
Самостійна робота	
Реферат, есе тощо	1-10
Інші види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти (участь у публічних заходах (конференція, олімпіада тощо); написання наукової статті, участь у конкурсах студентських робіт тощо)	1-10
Інші види самостійної роботи*	
Контрольна робота (для заочної форми здобуття освіти)	1-50

*види навчальної діяльності здобувачів освіти обираються та оцінюються викладачем за рекомендованою шкалою в залежності від особливостей навчальної дисципліни.

Для визначення ступеня засвоєння навчального матеріалу та поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти застосовуються критерії відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти ([https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-otsiniuvannia-znan-zdobuvachiv-\(red-2021\).pdf](https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-otsiniuvannia-znan-zdobuvachiv-(red-2021).pdf)).

Порядок зарахування результатів неформальної освіти

Результати проходження онлайн-курсів можуть бути зараховані як складова самостійної роботи за заявою здобувача в порядку, визначеному Положенням про порядок визнання результатів навчання набутих у неформальній/інформальній освіті (<https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-neformalnu-ta-informalnu-osvitu.pdf>).

Максимальна кількість балів – до **10 балів** у межах самостійної роботи.

Підсумковий контроль

Максимальна кількість балів за диференційований залік з початкової дисципліни «Медичне право» складає **40 балів**.

Для визначення ступеня засвоєння навчальної дисципліни та контрольного оцінювання знань здобувачів вищої освіти за підсумковим контролем застосовуються критерії відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Підсумкова оцінка переводиться у національну систему оцінювання і шкалу ECTS згідно з таблицею:

Порядок переведення оцінок у систему ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	ОЦІНКА ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		для екзамену курсової роботи (проєкту), практики	для заліку (диференційованого заліку)
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C		
64-74	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

19. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Для денної форми здобуття освіти

Поточний контроль та самостійна робота – 60											Підсумковий контроль	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	Самостійна робота		
5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	10 балів	40 балів	100 балів

Для заочної форми здобуття освіти

Поточний контроль та самостійна робота – 60		Підсумковий контроль	Сума
Контрольна робота	Самостійна робота		
50 балів	10 балів	40 балів	100 балів

20. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення дисципліни «Медичне право» узагальнено в комплексі навчально-методичного забезпечення, який включає:

- силабус;
- робочу програму навчальної дисципліни;
- варіанти завдань для самостійної роботи здобувачів;
- варіанти завдань для підсумкового контролю;
- інші матеріали.

21. Рекомендована література

1. Petrechenko S., Kuryliuk Y., Yuryk O. Legal aspects of medical care and rehabilitation of war veterans in Ukraine. *Pharmacologyonline*. 2021. Vol. 2. pp. 1–8. URL: https://pharmacologyonline.silae.it/files/newsletter/2021/vol2/PhOL_2021_2_NL001_Petrechenko.pdf
2. Khodieieva N., Yasynok M., Kuryliuk Y. et al. Protection of the Right to Information on One's Health – A Non-Jurisdictional Form of Protection. *International Journal of Criminology and Sociology*. 2021. Vol. 10. pp. 630–635. URL: <https://doi.org/10.6000/1929-4409.2021.10.73>
3. Korabel M., Shynkarov Y., Kuryliuk Y. et al. Features of criminal liability of medical workers. *Pharmacologyonline*. 2021. Vol. 3. pp. 36–41. URL: https://pharmacologyonline.silae.it/files/newsletter/2021/vol3/PhOL_2021_3_N003_Korabel.pdf
4. Korabel M., Shynkarov Y., Kuryliuk Y. et al. Criminal liability for causing harm to health during sports. *SPORT TK – Revista EuroAmericana de Ciencias del Deporte*. 2022. Vol. 11 (Supl. 3). Art. 2. URL: <https://doi.org/10.6018/sportk.532901>

5. Kuryliuk Y., Filippov S., Kushnir I. et al. Subjects of the Right to Information One's Health in Private and Public Law. *Systematic Reviews in Pharmacy*. 2020. Vol. 11(10). pp. 827–831. URL: <https://www.sysrevpharm.org/articles/subjects-of-the-right-to-information-on-ones-health-in-private-and-public-law.pdf>
6. Берзіна А.Б. Фармацевтичне право: посібник. Київ: Алерта, 2023. 190 с.
7. Медичне право: підручник / за заг. ред. С.Б. Булеци, М.В. Менджул. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 672 с.
8. Медичне право: підручник / за заг. ред. С.Б. Булеци, М.В. Менджул. Ужгород: ТОВ «ПІК-У», 2021. 720 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/717bda1a-ea70-42c7-83eb-47c813bf0390/content>
9. Медичне право України: підручник / за заг. ред. С. Стеценка. К.: Правова єдність, 2008. 507 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2012/medpravo2008.pdf
10. Терзі О. Концепція адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я: монографія. 2-ге вид., стереотипне. Київ; Одеса: Фенікс, 2022. 368 с.
11. Чеховська І.В. Медичне право України: навч. посіб. Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2020. 480 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3FMB_Pravo/Medychne-pravo.-Chekhovska.2020-stranytsy-1-szhaty.pdf